

Тигролови (стисло)

Іван Багрянний

Роман у двох частинах

ЧАСТИНА ПЕРША

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Дракон

Поверхнею землі, дихаючи полум'ям, повзе страшна потвора – величезний дракон... Але це не дракон, а всього лише потяг, хоча і не менш страшний. У ньому шістдесят коробок-вагонів, попереду його тягне надпотужний паротяг "Йосиф Сталін", а позаду штовхає не менш потужний "Фелікс Дзержинський". Це йшов ешелон смерті "ОГПУ-НКВД". Багато таких ешелонів проходило землею, туго напханих людьми, вкритих державною таємницею.

На кожній станції ешелон перевіряли: чи немає диверсій, чи всі на місці. З особливою увагою слідкували за одним з ув'язнених – Григорієм Многогрішним. Хвилювались, чи він ще тут, чи часом не втік? Григорій кожен раз відкликався.

Нарешті ешелон дістався кінцевої зупинки і почав викидати з себе оброслих, обідраних, змучених людей. Були їх тисячі і тисячі, схожих на живі трупи. Не виявилось тільки серед них Григорія Многогрішного, того самого, якого так часто перевіряли на різних станціях. Утік він. І даремно допитували шістдесятьох ув'язнених з тридцять другого вагона – ніхто не виказав товариша, ніхто не зрадив, бо така вже їхня арештантська мораль. Для кожного з цих людей Многогрішний став вірою і надією, символом нескореності і свободи.

Було розіслано повідомлення, що втік небезпечний злочинець, юнак двадцяти п'яти років, русявий, атлет, авіатор.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Світ на колесах

Тією ж дорогою ішов зовсім інший потяг, не схожий на попередній. Цей поблискував новими боками, усі його вікна світилися теплим приємним світлом. Цим поїздом їхали "найкращі представники країни": бюрократи, раціоналізатори, військові, працівники органів тощо. Вони шукали пригод, незвичайних земель, де можна побачити тигрів, полювати на них.

Один із пасажирів, професор, розповідав присутнім, хто першим В Історії відкрив для країни Сибір та потяг за собою тисячі "послідовників", що потім своїми кістями прокладали тут дороги.

Перших було двоє: бунтар і "зрадник", український гетьман Дем'ян Многогрішний та несамовитий протопіп Аввакум, розкольник. Це вони — першовідкривачі багатостраждальної землі. За ними пішли сотні й тисячі засуджених на страждання і смерть. А скільки вони склали каторжанських пісень, що потім розійшлися по всій імперії і знані були всіма.

Розповідь професора справила враження на пасажирів. А ось і жива ілюстрація до неї: за вікнами вагону вздовж усієї колії простяглися обдерті, наче їх собаки шматували, брудні і голодні людські постаті. Це були каторжники Бамлагу.

Схвилювані мандрівники почали кидати в'язням у вікна одяг, їжу, навіть подушки і простирадла. Варта стріляла, полонені кинулись підбирати подарунки.

Скоро картина за вікнами змінилася...

Весь вагон був схвилюваний останніми подіями, побаченими з вікна, пасажири гуділи й обговорювали побачене.

Біля крайнього столика сидить зовсім байдужий до загального схвилювання бравий майор, якому понад тридцять років. Він такий спокійний та гордовитий. Їде цей майор не милуватися незвичайною красою природи, не полювати на екзотичних звірів — він їде працювати.

Професор розповідає легенду про те, як Бог створив той край, у який вони їдуть, той безлад, у якому розберуться "хіба що турки чи запорожці", бо запорожцям завжди доводиться братися за найскладніше.

До вагону заходять двоє і заарештовують підозрілого на їхній погляд юнака. Майор цікавиться, у чому справа. Виявляється, що втік з потяга Григорій Многогрішний, небезпечний злочинець. Майор наказує відпустити хлопця, бо злочинця він знає особисто.

Світ тьмариться одразу в очах молодого майора, бо Многогрішний — це його особистий ворог, це сам майор його колись катував, примушуючи хоч застогнати, це йому незламний в'язень пообіцяв, що не дасть йому спокою, що не буде тому спокійного сну і родинного щастя, бо завжди перед очима будуть ставати замучені й закатовані ним люди.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Навзаводи зі смертю

Григорій Многогрішний пробирається тайгою вже не одну добу. Спочатку біг він дуже швидко, розуміючи, що все залежить тільки від нього. Тепер же сили стали покидати хлопця. Та і їсти було зовсім нічого, доводилось жити різними корінцями. Пив тільки воду.

Відійшовши зовсім далеко, почав стишувати ходу і роззиратися навкруги. Куди взагалі йти? Чи у Маньчжурію, чи у Японію, на Аляску? Тільки б подалі від страшного часу! Він повернеться на свою батьківщину, але вже як месник.

Полював бурундука, та вдалося лише вигребти з його нори трохи горіхів — підживився.

Раптом Григорій чує десь з-за дерев постріл, а потім зойк дитячий чи дівочий. Він чимдуж біжить туди і бачить, як велетенський чорний ведмідь намагається схопити пащею людину. В останньому напруженні хлопець кидається і встромляє у звіра знайденого напередодні мисливського ножа.

Перелігши звіра, втрачає свідомість, помічаючи наслідок, як над ним схиляється дівчина.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Родина тигроловів

Григорій приходить до тям в якійсь хаті, чує українську пісню. Він опиняється у хаті тигроловів Сірків. Усі вони вихідці з України, навіть тепер їхній район називається Київським, та й зберегли усі українські звичаї в цій дикій стороні. Живуть тут давно, діти навіть ніколи не були в Україні. Колись рід був великий, та настали страшні часи, довелося йти далі у тайгу.

Займаються тим, що ловлять живих тигрів. Полювання хоч і небезпечне — загинув того року старший син — зате вигідне. Залишилися двоє дітей — Грицько і Наталка. Дівчина нарівні з чоловіками ходить на полювання, займається промислом, ловить рибу.

Родина приймає Григорія як рідного, починає його виходжувати і нічого не розпитує. Григорій дивується цій гостинності, відчуває величезну вдячність.

З часом він зовсім видужує і стає повноправним членом родини, батьки приймають його за сина.

Батько привозить Григорію нову трилінійну гвинтівку.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

П'ятнування

Разом зі старим Сірком, Грицьком та Наталкою Григорій вирушає у ліс, щоб тренуватися стріляти — п'ятнувати. Стріляють по різних цілях, і всі показують свою майстерність.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

В пралісах Сіхоте-Аліня

Сірко дав команду збиратися у дорогу. Вони їхали полювати оленів. Полювання у цей час називається тут пантуванням, бо в оленів тоді виростають молоді роги, що мають неабияку цінність. Їх можна потім продавати дуже дорого. Пантувати протягом одного осіннього місяця дозволяється не всім, а лише найдосвідченішим.

З людьми ідуть собаки. Серед них Наталчин пес Заливай, якого вона врятувала від хвороби і смерті.

Пантували на солонцях, природних солоних землях, які тепер доводилось підсолювати самим, бо земля виснажувалась.

Дорогою зустрілися з Морозами, ще однією українською родиною: ті поверталися з Бамлагу, де у лікарні розродилася їхня дочка. Стали разом на відпочинок і ночівлю. Уночі Григорій чув розповіді старого Мороза про страхіття, що відбуваються у таборі, про смерті ні в чому не винних людей.

Розказував старий Мороз і про те, що на сибірських землях теж починаються утиски. Ось уже "розкуркулили" одне старовірське село, а за двома братами Кирпиченками ганялися довго тайгою, та ті з боєм перейшли у Китай. Не хотів підкорюватися сибірський народ.

Наступного дня прийшли на Голубу, де у мисливській хатині зберігалось усе необхідне. Зачиняти хату не було потреби, бо за мисливським законом брати чужого не

можна.

Полювали оленів парами: Григорій з батьком, а Грицько з Наталкою. Перші дні нічого не виходило, а потім пощастило.

Оброблювали роги Сірковим способом у печі. Потім ловили рибу. Добре це виходило у Наталки. Тоді Григорій і почав подовгу спостерігати за дівчиною.

ЧАСТИНА ДРУГА

Григорій перебуває і далі у родині Сірків, хоча і мучається тим, що вони про нього нічого не знають, а він мимохіть накликає на цих прекрасних людей біду. Крім того, Григорій розуміє, що закохався у Наталку, і намагається боротися зі своїм почуттям.

Сірко довгими вечорами згадує ту прекрасну Україну, яка запам'яталася йому з давніх часів. Григорій не хоче чорнити ці спогади і не розказує про теперішні важкі часи на рідній землі.

Разом з Грицьком Григорій живе взимку на заїм ці, насолоджуючись первісною красою природи, вільністю почуттів, радістю свободи. До Різдва повертаються додому.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

Зима

Різдво у старого Сірка святкують за стародавнім звичаєм" з кутею, сам господар співає різдвяних віршів, бо більше нікому де робити у глухих лісах.

Грицькові млосно стало на серці від того, що страждає його чиста земля, яка так радісно і наївно може співати у свята.

Виїхавши з Грицьком на станцію, щоб здати хутро, Григорій чує на вокзалі страшні розповіді своїх земляків про те, що відбувається в Україні та тут, у Сибіру. Бачив потяги із заарештованими і відправленими у концтабори, довгі низки вагонів.

У товариша Сіркового, Васі Потаюка, хлопці дізнаються, що все начальство заарештоване, і тепер дозвіл на мисливську зброю треба отримувати через НКВД. Дозволу не дали, але дуже довго допитували Грицька, чи не бачили вони кого чужого.

В одному з ресторанчиків побачили двох змучених і голодних дівчат. Коли хлопці замовили дівчатам, що виявились українками, їжу, одна з них почала ридати.

Хлопці повернулися додому.

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

На кішку

Усі мисливці родини вирушили полювати тигра. Дорогою побачили зроблені на снігу написи "Фійона Медвину привіт передавала". Усі знали, що Фійона — це дружина тунгуса Дядорова, але Григорія схвилювало зовсім не це. Звідки міг узятися в тайзі його слідчий Медвин? Чи це не він?

Залишили у тайзі намет і пішли полювати. Вдалося захопити живою молоду кішку, стару, на жаль, вбили. Повернувшись до намету, побачили, що хтось перекидав речі і ночував тут, випили весь спирт, взяли сокиру. Мисливці вирішили, що це був хтось чужий, бо свої не порушать закону. Біля шатра Григорій побачив недопалок "Золота марка". Такі палив завжди Медвин, його ворог і мучитель.

Не сказавши нікому ні слова, хлопець вирушає на пошуки. Через деякий час він

бачить сани і двох людей. Григорій одразу пізнав ту страшну і ненависну постать, яку ніколи не міг забути. Він виконав свою обіцянку — не дав Медвину спокою, приніс йому смерть. Вистрілив і в другого ката, що почав тікати. Наче одним порухом відрізав себе від нової рідної сім'ї, але інакше вчинити не міг.

Написав на снігу: "Судив і присуд виконав я — Григорій Многогрішний. А за що — цей пес сам знає".

Вирішив перейти кордон.

Раптом Григорій побачив Наталку, що дивилася на нього. Він розказав дівчині все про себе і про свого ката Медвина, про їхню змучену батьківщину. Попрощався і попросив через неї вибачення у батьків.

РОЗДІЛ ДВНАДЦЯТИЙ

Назавжди із щастям

Але Григорій не міг піти, не побачивши батьків. Тихенько підійшов він до хатини, у якій журилася вся родина Сірків. Мати кинулась на груди своєму прийомному синові, але такому ж рідному, як інші діти. Наталка вже розповіла батькам усе, що почула від Григорія.

Сім'я прощалася з дитиною. Поряд з Григорієм рішуче стала Наталка. Вона подивилася йому в очі, і обоє зрозуміли, що не зможуть розлучитися. Наталка попросила батьківського благословення. Мати та батько поблагословили своїх дітей, і ті пішли разом у далекі світи.

Тихенько молилася мати тільки про те, щоб хоча б ще раз побачити їх.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Роман "Тигролови" змальовує велику національну трагедію українського народу, народу, який намагалися знищити протягом багатьох століть. Але він вистояв саме завдяки таким стійким, наче кремінь, і вірним людям, яким був Григорій Многогрішний, нащадок гетьмана Лівобережної України Дем'яна Многогрішного. Проведення автором такої історичної паралелі зв'язує досить віддалені у часі епохи і надає твору більш глибокого звучання. Тепер, так само як і колись, страждають у далекому Сибіру українські незламні герої. Але так само виживають.

Григорія наділено типовими рисами українського легендарного героя: непереможна фізична сила, підтримувана силою духу, любов до своєї землі і гнобленого люду, ненависть до ворога.

У романі існує начебто дві України. Одна, топографічна Україна, сплюндрована і напівзнищена, але вона залишається живою тут, серед сибірської тайги. Отже, буде відновлено цими чистими і вірними людьми всі дідівські традиції, усе золото народної моралі.

Узагалі ставлення І. Багряного до цієї проблеми добре передають слова з його вірша "Гуляй-поле":

Гей, ти ж, земле моя золота!

Перед ким, перед чим завинила еси?

І яких не кормила ще круків?
Та і хто не знущався з твоєї краси?!
І яких бракувало ще Юдиних сил,
Щоб і кості дідівські піднесли з могил
Й перемішали
З костями онуків?!

Роман "Тигролови" мав великий резонанс серед читачів різних країн. Його було перекладено багатьма мовами.